

Давор Миличевић

ВЕЛИКИ ИЗДАВАЧКИ ПОДУХВАТ
Поводом појављивања *Дела Николе Кољевића* у шест томова

(*I Теоријски основи Нове критике, II Иконоборци и иконобранители, III Шекспир трагичар/ Андрићево ремек-дело, IV Класици српског песништва, V Песник иза песме, VI Отаџбинске теме.* Приредио: Ранко Поповић. Издавачи: Академија наука и умјетности Републике Српске, Бања Лука и Службени гласник, Београд, 2012.)

Широким распоном тема у својим дјелима али и дубином увида у сваку од њих, Никола Кољевић представља ријетку ако не и јединствену појаву на српском духовном простору у другој половини двадесетог вијека. Кољевић је међу првима нашу књижевну јавност упознао са достигнућима стурктуралистичких тенденција у тумачењу књижевности, а многи га памте као врсног аналитичара Шекспирових трагедија и елизабетанске поезије. У оквирима српске књижевне традиције подједнаку тежину имају његови есеји о класицима српског пјесништва и тумачења којима је у српски пјеснички ток критички уткао цијелу једну нову генерацију пјесника. Коначно, његова књижевна и културолошка размишљања увијек су се преливала у живи историјски контекст што је и довело до њиховог сјајног сазвучја у *Отаџбинским темама* али и у записима на страницама његове личне животне драме у данима када се стварала Република Српска.

Приређивачка концепција проф. др Ранка Поповића у *Делима Николе Кољевића* јасно истиче ову особину Кољевићевог стваралаштва. Што је много важније, она нам открива и то да иза те тематске шароликости стоји јединствен рукопис кадар да у исту духовну раван, једног поред другог, сврста српског народног пјесника и Шекспира, Андрића, Вука и Елиота, Његоша, Нога и Јејтса, али и Лорда Овена и Радована Караџића, пјесника и народног трибуна. Рукопис је то који свој успјех не дугује тек изузетно извајаном, атрактивном стилу, способном да и најкомпликованије ствари, па и оне до тривијалности стручне, учини блиским читаоцу. Окупљени на једном мјесту и сврстани у шест позамашних томова, Кољевићеви текстови чине те разноврсне теме, од књижевнотеоријских до отаџбинских, једном духовном цјелином.

Дела Николе Кољевића, другим ријечима, откривају да се иза лакоће језичког израза овог аутора крије интелектуални захват несвакидашње дубине. Из њих, из тома у том, израња портрет хуманисте чија мисао надилази сваку засебну специјализацију у којој се са успјехом окушао и при том ствара јединствену слику свијета засновану на суптилном сплету етичког и естетичког. У *Делима*, заправо, постаје јасно видљиво да Кољевић и својом мишљу и елементарним интелектуалним поштењем убједљиво превазилази оквире свог непосредног окружења и времена у којем је стварао.

Поповићев захват је студиозан, а његово присуство као приређивача дискретно. У времену када су од академског и укупног интелектуалног окружења у којем се највећим дијелом одвијало Кољевићево стваралаштво остале само крхотине, ваљало је пронаћи и спасити све оно што је овај аутор током неколико деценија у периодици објављивао, и адекватном библиографском и ином научном апаратом забиљежити оно што је о њему писано. Више од тога, ваљало је те расасуте и у разноврсним правцима усмјерене појединачне огледе окупити и уз Кољевићевих десет објављених књига разврстати у нове, смислене цјелине. А ту се открива да Поповић познаје и најтање линије Кољевићевог рукописа, да се блискост са овим аутором не заснива само на познавању његовог дјела него и на томе што са њим дијели исте духовне вриједности.

Сваки од томова *Дела* може да илуструје речено. Већ у првом, грађа сачињена од текстова објављених у периодици додата је разматрањима домета англоамеричких критичара у књизи *Теоријски основи Нове критике* на начин који Кољевићево упозорење да се структуралистички приступ дјелу лако може изродити у обожаваће методе, у својеврсну *методолатрију*, увијек изнова потврђује ауторовим одбијањем да појединачном дјелу приђе наоружан било којом врстом методолошке предрасуде. Иза сваког ретка овог тома као да избија Кољевићева мисао да *човек није књижевна појава, већ је књижевност људска ствар*. То ће увјерење Поповић у трећем тому продубити у једном веома важном правцу. Стављајући у корице једног тома двије књиге наизглед веома различите тематике – *Шекспир трагичар* и *Андрићево ремек-дело* – приређивач ће у први план истаћи Кољевићев став о књижевности као највишем облику човјекове дјелатности. Акција ријечи у књижевном дјелу, каже Кољевић, омогућава нам да у везу доведемо најразличитије видове духовног искуства, а да појединачна људска судбина избори своје право на слободу и избор смисленог живота, па макар, као у трагедији, и по најскупљу цијену. Отуда трагедија као универзално мјерило вриједности, и отуда трагичне судбине – и за Кољевића и за Поповића – увијек природно упућују једна на другу. Можда тек са искуством трагедије Андрићевих ликова и можемо да истински мјеримо дубину трагичког код Шекспира као нашег савременика. И обрнуто, у поређењу са Шекспировим заостреним „*Бити ил не бити*“ може да нам јаснија постане узвишена трагичност Андрићевог прихватања Његошове лозинке „*Нека буде што бити не може*“, дакле његовог личног избора да сљедује косовску завјетну мисао. И на још нешто нас упућује ово међусобно огледање врхова наизглед удаљених националних књижевних баштина: на препознатљиво Кољевићево опредјељење да брани традицију, на оно његово кључно сазнање, исказано у *Иконоборцима* и *иконобранитељима* – књизи која у овом избору самостално стоји као други том *Дела* – да нам је традиција неопходна да бисмо уопште могли да вреднујемо и да у свом расуђивању не западнемо у просторни и временски провинцијализам.

Из овог оквира природно слиједе и остали у *Делима* вјешто успостављени приређивачеви спојеви: и они у којима се врхунци српског пјесништва, стихови његових класика, огледају у још живом ткиву савремене националне поезије; и они у којима се на различите методолошке начине допире до *песника иза песме*; и они у којима се драматични и мучни документарни детаљи политичке безизлазне

позиције српских трибуна девесетих година прошлог вијека сагледавају у далеко ширим културолошким перспективама.

У *Делима Николе Кољевића*, укратко, остварује се један велики подухват српског издаваштва који ће читаоцима, па и оним који су Кољевићево стваралаштво од раније познавали, открити овог аутора као истинског духовног дива српске хуманистичке мисли. Објављивање *Дела* није само враћање дуга једном великом човјеку; у времену продужене националне агоније и кризе националног идентитета то је висока обавеза коју имамо према себи самима.